NTỤCHA ASỤSỤ EKPEMEKPE ỌDỊNALA NA NKE ỤKA KRAỊST NA NSUGBE

EDITH U. NWOBU, PhD
Department of Igbo, African & Communication Studies
Nnamdi Azikiwe University, Awka
eu.nwobu@unizik.edu.ng
&
ONYINYE S. ONYEOBI
Department of Igbo, African & Communication Studies
Nnamdi Azikiwe University, Awka
onyeobionyinye@gmail.com

Ụmịedemede
Nchọcha a gbasara ntụcha asụsụ ekpemekpe ọdịnala na nke ụka Kraịst na Nsugbe. Asụsụ bụ otu ụzọ mmadụ na mmadụ ma ọ bụ mmadụ na mmụọ si enwe mmekọrịta. Amaghị ma ọ bụ nghọta okwu dị iche iche otu ekpemekpe ji eme ofufe na-eweta nghọtahie n’etiti ndị otu ekpemekpe dị iche iche. Nke a mere ndị nchọcha ji họrọ isiokwu a iji kọwaa ụfọdụ okwu ndị ekpemekpe ọdịnala na nke ụka Kraịst ji arụ ọrụ, ka ndị mmadụ wee ghọta nke ọma ihe ha na-ekwu mgbe ha ji okwu ndị a eme ofufe. Nke a ga-ebelata nghọtahie na-apụta n’etiti ndị ekpemekpe ọdịnala na ndị ụka. Ebumnobi nchọcha a bụ ịchọpụta okwu Igbo dị iche iche e ji arụ ọrụ n’usoro ekpemekpe abụọ a a na-atụle ma tụchaa ha iji zipụta mpụtara ha. Nchọcha e mere bụ nke nkọwa, e jikwa atụtụ nkwukọrịta okwu agbụrụ na omenala (Ethnography of Communication) nke Dell Hymes tụpụtara n’afọ 1964 mee ntụcha. E dekọpụtara mkpụrụokwu ndị ekpemekpe ọdịnala na ndị ụka Kraịst ji arụ ọrụ. A chọpụtara na okwu ndị na-ezipụta ihe onye bụ ma ọ bụ ihe onye na-arụ na-egosipụta otu echiche n’usoro ekpemekpe ọdịnala na nke ụka Kraịst. Nchọpụta ọzọ sitere na ntụcha okwu njiarụ ekpemekpe ndị a gosiri na usoro ekpemekpe ọ bụla kwenyere na ọ bụ Chukwu ka ha na-enye ofufe. Nchọcha a ga-abara ọhaneze uru n’ihi na ha ga-ahụ nzipụta okwu Igbo ndị e ji arụ ọrụ n’usoro ekpemekpe ndị a tụlere ma mata mpụtara ha. Nchọcha a ga-abụkwa mgbado ụkwụ maka ndị chọrọ ime nchọcha n’isiokwu dị ka nke a.

1. Mgbakwasa Isiokwu

N’agbanyeghị na ndị Igbo na-agbaso ụdị ekpemekpe masịrị ha, ndị mmadụ ka na-ezipụta mgbagwoju anya n’usoro ekpemekpe abụọ ndị a. Ebe ndị ekpemekpe ọdịnala na-ekwu na ndị ụka Kraịst na-aghọgbu ndị na-eso ha, ndị ụka Kraịst na-ahụta okwu ụfọdụ ndị ekpemekpe ọdịnala ji eme ihe dị ka okwu rụrụ arụ. Ụfọdụ na-ahuta asụsụ ekpemekpe ọdịnala dị ka asụsụ anaghị enye Chukwu otito. Ụfọdụ kpebiri na ọ bụ naanị ndị ekpemekpe Kraịst nwere ezi usoro ekpemekpe nke Chineke nabatara. Nke a mere ndị nchọcha ji kpebie ịbagide na nchọcha a iji tụchaa asụsụ ekpemekpe ọdịnala na nke ụka Kraịst dị ka ọ dị na Nsugbe iji wepụ ọgbaaghara na-adapụta n’etiti ndị omenala na ndị ụka Kraịst n’ihi enweghị nghọta asụsụ e ji eme ofufe.

Asụsụ e ji eme ihe n’usoro ekpemekpe ọ bụla na-egosi nkwenye, omenala na nsirihụndụ ndị. A bịa n’ekpemekpe ọdịnala na nke ụka Kraịst, tụmadị na Nsugbe, asụsụ ha ji eme emume aja anaghị ezipụta naanị mkpụrụokwu ekpemekpe kama ọ na-ezipụtakwa akụkọ gbasara ndị kwenyere na nke ọ bụla. N’ekpemekpe ọdịnala asụsụ na-egosi usoro obibi ndụ na nnwachapụta ndị. Ofufe na-agụnyekarị abụ ọdịnala nke na-ewebata ilu, ngụgọ na mkpọku nke sitere n’ọgbọ fee n’ọgbọ. Mkpụrụokwu ndị a na-ejuputa na ngosi. A na-ejikwa ha akwanyere arụsị dị iche iche, ndị ichie na mmụọ dị iche iche ugwu. Nke a na-apụta ìhè oge ndị isi nchụaja arụsị na-abụ abụ, agọ ngụgọ, ekwu okwu oge ha na-eme emume nchụaja.

Ekpemekpe ụka Kraịst na Naịjirịa nke si n’aka ndị ọcha wee bịa webatara mkpụrụokwu ọhụrụ n’usoro ekpemekpe. Nke a na-eme na ndị mmadụ ghara ịna esonye. Dị ka oge gara, e were asụsụ obodo na-eme ofufe iji mee ka ndị mmadụ ghọta ihe a na-ekwu na ihe a na-eme. Nke a mere e ji nwee ụdị mkpụrụokwu ọhụrụ dị iche iche n’ofufe nke jikọrọ okwu akwụkwọ nsọ na nzipụta ọdịnala dị iche iche.

Nghọta mkpụrụokwu ofufe ndị a dị ezigbo mkpa maka ịghọta ihe omimi ekpemekpe n’obodo anyị. Ọ na-egosi etu asụsụ si bụrụ ngwaọrụ mkpakọrịta ime mmụọ na usoro nzipụta omenala na njirimara ndị. Nchọcha a bu n’obi ileba anya n’ihe ndị a site n’ileba anya na mpụtara okwu dị iche iche ndị ekpemekpe ọdịnala na ndị nke ụka Kraịst ji eme ofufe site n’ịdabere n’atụtụ nkwukọrịta okwu agbụrụ na omenala. E nwetara ngwa ntụcha site n’ịga n’ụlọ ụka na okwu arụsị dị iche iche wee dekọta okwu ndị ha ji eme ofufe. A gbakwara ndị nchụaja na ndị nsonye nọ n’ebe ofufe ndị a ajụjụ ọnụ.

Nchọcha a gbadoro ụkwụ n’obodo Nsugbe. Nsugbe so n'otu obodo dị n'okpuru ọchịchị Anambra Isti. Nsugbe bụ obodo iteghete mejupụtara ya (Amagu, Abba Offianta, Akpalagu, Ogwuari, Agbalagbo, Enugwu, Nnadi, Amumu). A bịa n'ime obodo iteghete a, ha gbara ibe atọ: Ezi Nsugbe, Ikenga, Ifite. Ezi Nsugbe: Abba, Offianta, Enugwu, Amumu, Nnadi; Ikenga (Amagu) Ifite: Ogwuari, Agbalagbo, Akpalagu. Aha bụ "nsugbe" bụ

na "nzugbe" ka ọ siri pụta nke pụtara ịbịakọ ọnụ. Ya mere, nchọcha a ga-ezipụta ma tụchaa okwu dị iche iche ndị e ji eme ofufe n'ekpemekpe ọdịnala na nke ụka Kraịst.

2. Ntụleghari agụmagụ

Ebe a ka e lebara anya n'ihe ụfọdụ ndị ọkammụta derela nke metụtatara isiokwu nchọcha a.

2.1 Nkọwa Ọkpụrụkpụ Ọkwụ Ụfọdụ

Asụsụ

Asụsụ bụ ụzọ ahụ mmadụ chepụtara ka e were na-ezteipụta echiche, mmetụta ahụ na ebumnobi, nke na-esite na mkpọụda ma ọ bụ ederede dị iche iche apụta (Anagbaogu, Mbah na Eme, 2010). Ihe nke a pụtara bụ na ọ bụ site n'asụsụ ka mmadụ nwere ike izipụta echiche ma ọ bụ nkwenye ya. Okafo na Udoka (2012) kwadoro echiche a site n'ikwu na asụsụ bụ usoro mmadụ na ibe ya si ekwurịta ma na-agwarịta ibe ha ihe ha chọrọ ka ha mata. N'aka nke ya, Ofomata (2012) mere ka a mata na ọ bụrụ na asụsụ adịghị, mmadụ na ibe ya inwe mmekọrịta ga-ahịa nnukwu ahụ. Nke a pụtara na ekpemekpe nke bụ nzikọrịta ozi n'etiti mmadụ na ihe anaghị ahụ anya agaghị adị ma ọlị.

Ekpemekpe

Ekpemekpe bụ nghọta ma ọ bu echiche, nkwenye, ofufe, okwukwe, nkwanye ugwu nke na-esi na mmadụ agaara ihe kere ya, ma ọ bụ ihe ka ya ike, ọ bụ mmadụ ikwere na enwere ihe ka ya ike ma ọ bụ ụzọ mmadụ ga-esi na-ejikwuru ihe ka ya ike. Ekpemekpe nwere ụdịdị ya dị iche iche, ekpemekpe Kraịst, ekpemekpe ọdịnala, ekpemekpe alakụba, ekpemekpe hidus. Ojiekwe (2020) sị na ekpemekpe bụ mkparitụka ma ọ bụ mmekọrịta na-apụta ihe n'etiti mmadụ na mmụọ. Ekpemekpe dị n'ala Igbo bụkarị ekpemekpe ọdịnala na nke Kraịst. Ekpemekpe ọdịnala bụ ụzọ ọdịnala ndị Igbo na chi ha ji enwe mmekọrịta. Nke a bụ naanị ụdị ekpemekpe dị n'ala Igbo tupu ndị ọcha abịa. N'aka nke ọzọ, ekpemekpe Kraịst bụ ụdị ekpemekpe batara n'ala Igbo oge ndị ọcha bịara. Nke a ka ha kọwara bụ naanị ụzọ mmadụ na Chineke nwere ike iji nwee mmekọrịta. Ọtụtụ ndị Igbo gbasoro ụzọ a mana ọtụtụ ndị ọzọ ka na-eso ụzọ ekpemekpe ọdịnala.

2.2 Atụtụ Njirimee Nchọcha

Atụtụ a họọrọ iji mee nchọcha a bụ atụtụ nkwukọrịta okwu agbụrụ na omenala (Ethnography of Communication) nke Dell Hymes tupụtara n'afọ 1964 n'edemede ya ọ kpọrọ "Introduction: Toward Ethnographies of Communication". Ebumnobi atụtụ a bụ nke kwụdosiri ike n'ichọpụtagasi usoro dị iche iche ndị mmadụ ma ọ bụ agbụrụ dị iche iche si e ji asụsụ eme ihe, nke na-enyere ha aka n'otu ha tụmadị mmekọrịta mmadụ na ibe ya. Atụtụ a na-ekwu na mkparịta ụka ga-enweriri nghọta n'ime otu omenala ma ọ bụ n'otu ọ batara karịa n'ịkwụrụ onwe ya. Ọzọ bụ enwemike ndị mmadụ iji asụsụ rụọ ọrụ nke ọma n'ọgbakọ dị iche karịa naanị ịma ụtọasụsụ. Ọ na-ahapụ usorookwu tụchaa ihe mere na etu e si eji asụsụ eme ka e nwee udo na njirimara n'obodo. Nke a mere atụtụ ji dabaa nke ọma na nchọcha a.

4. Ntụcha Ngwa Nchọcha

N'ebe a ka e zipụtara okwu Igbo dị iche iche e ji eme ofufe n'usoro ekpemekpe ụka Kraịst na nke ọdịnala. A gara n'ihu tụchaa okwu ndị a iji zipụta nghọta miri emi ha nwere n'ebe ndị na-eji ha arụ ọrụ nọ.

4.1 Okwu Igbo e ji eme Ofufe
Okwu Ofufe Ndị Ụka Kraịst
Ụka Katoliki

S/N	Igbo	Bekee	Mpụtara
1	Fada	Priest	Onye e chiri echichi idebe ofufe
2	ofufe	mass	Mgbe ụkọchukwu na ndị ụka bịakọrọ ọnụ ime ofufe.
3	oriri nsọ	communion	Achịcha na mmanya ụkọchukwu na-enye ndị bịara ofufe dị ka ahụ na ọbara Kristi.
4	nkwuputa	confession	ikwuputa mmehie e mere
5	mmiri nsọ	holy water	Ụkọchukwu jị ya agọzi ndị bịara ụka ma ọ bụ ndị pụtara nye onyinye.
6	efere nri nsọ	paten	Nke a bụ efere ụkọchukwu jị enye ndị bịara ịnata oriri nsọ.
7	iko nsọ	chalic	Iko ụkọchukwu ji agbanye mmanya e ji eme ofufe, a na-esuru achịcha na ya enye ndị bịara ịnata oriri.
8	akwụkwọ ekpere ụka	missal	Nke a bụ Akwụkwọ e ji agụpụta okwuchukwu banyere isiokwu a chọrọ ileba anya.
9	igbe nri Nsọ	Eucharist	Nke a bụ igbe e ji etinye achịcha. Mgbe ọ bụla e buliri ya elu, ọ na-egosi na Kraịst nọ ebe ahụ.
10	ndị nsọ	saints	Onye a na-ele anya dị ka onye dị nsọ nke ga-aga elu igwe oge ọ nwụrụ.
11	mmanụ nsọ	Chrism	Mmanụ ụkọchukwu ji agọzi ndị bịara ụka, site n'ite ha ya n'egedege ihu ha.
12	uwe ọcha	Alb	Akwa ọcha ụkọchukwu na-eyi na-ahụ mgbe ọ bụla a chọrọ ime ofufe.
13	akpa isi ngọzi	thurible	Igbe e ji etinye isi okike, ma fegharịchaa ya ebe niile iji gosiputa na-ekpere anyị eruola eluigwe.
14	igbe ngosi nri nsọ	monstrance	Mgbe ọ bụla ebuliri ya elu, ọ na-egosiputa mmekọrịta ndị uka na Kraịst tumadu Idi aso.
15	ebe ntaramahụhụ	purgatory	Ebe ndị nwụrụ anwụ na-anọ a na-eme ekpere n'isi ha tupu ha abaa elu-igwe.
16	mmiri Chukwu	Baptism	Nke a bụ mmiri Chukwu a na-eme, ụmụaka amụrụ ọhụrụ iji soro na ndị otu Kraịst.

Ụka Siemesị

S/N	Okwu Igbo	Bekee	Mpụtara
1	etiti ụlọ ụka	nave	Etiti ụlọ ụka ebe ndị bịara ụka na-anọ mgbe a na-eme ofufe.
2	ebe nkwado na ndebe ngwa ofufe	sacristy	Ebe ndị ụkọchukwu na ndị enyemaka ha na-edebe ngwa ofufe ma na-anọ akwado ofufe.
3	akwụkwọ abụ ọma	psalter	Akwụkwọ abụ ndị ụka na-eji ya esonye mgbe ọ bụla a na-agụ abụ.
4	oriri nsọ	communion	Achịcha na mmanya ndị ụka na-anata iji dị ka ahụ Kraịst.
5	abụ ọra mmadụ	hymn	Abụ ekpere ndị ụka na-ekwe mgbe ọ bụla oge ya ruru.
6	ebe ịchụ aja	altar	Ebe ụkọchukwu na-anọ ezipụta achịcha na mmanya tụmadị ekpere a na-ekpe tupu a nata ya.
7	nri nsọ	eucharist	Achịcha ndị ụka na-anata.
8	abụ ọma	psalm	Akụkụ akwụkwọ nsọ
9	ekpere arịrịọ	supplication	Ekpere ndị ụka na-ekpe iji rịọ Chukwu ihe dị ha mkpa
10	onye enyemaka ụkọchukwu	acolyte	Onye na-enyere ụkọchukwu aka oge a na-eme ofufe.
11	onye nkuzi ụka	church teacher	Onye na-ezi ndị ụka ihe ozizi
12	akwụkwọ ozi	epistle	Akwụkwọ oziọma Paul degaara ndị na-eso ụzọ Kraịst.
13	ìtè ísì	thurible	Ite e ji efegharị ịnsensị iji bugara Kraịst ekpere.

14	iko mmanya nsọ	chalic	Nke a bụ iko e doro nsọ e ji etinye ngosi ọbara Kraịst.
15	efere nri nsọ	paten	Efere e ji etinye achịcha, ukochukwu na-enye ndị uka
16	ụkọchukwu	priest	Ukochukwu bụ onye etere mmanụ, na-anochite anya uka tumadu bụrụkwa onye nziputa ofufe.

Ụka Akụrụaka

S/N	Okwu ofufe	Bekee	Mpụtara ha
1	ịsụ n'ire	speaking in tongues	iji asụsụ mmadụ amabughị wee na-ekpe ekpere
2	otito	praises	Abụ e ji enye Kraịst ekele
3	nzukọ ndị kwere ekwe	fellowship of believers	Nke a bụ ndị kwere na Kraịst ibiako ọnụ nwee ofufe.
4	onye agha ekpere	prayer warrior	onye na-ekpe ekpere nke ọma
5	akụkọ ọgbụgba ama	testimony	Ihe ebube Chukwu meere mmadụ
6	onye ọzụzụ atụrụ	pastor	Onyeisi nchụaja n’ụlọ ụka
7	ndị amụma	prophets	Ndị na-ebu amụma n’ụlọ ụka
8	mgbasa oziọma	evangelism	ịgwa ndị mmadụ maka Kraịst
9	onyinye	offering	Nke a bụ onyinye a na-enye mgbe a na-eme ofufe iji kelee Chineke.
10	otu ụzọ n’ụzọ iri	tithe	Nke a bụ otu ụzọ ma e kee ihe mmadụ nwetere ụzọ iri.
11	ọmụmụ akwụkwọ nsọ	Bible study	Nke a pụtara ịgbakọta iji mụọ akwụkwọ nsọ.
12	nnapụta	deliverance	Nke a bụ ịnapụta mmadụ pụọ n’ihe ọ bụla na-emekpa ya ahụ.
13	nzọpụta	salvation	Nnwere onwe pụọ na mmehie.
14	Mmụọ nsọ	Holy spirit	mmụọ Chineke
15	ọgwụgwọ	healing	Nnwere onwe pụọ n’ọrịa
16	oku nzọpụta	altar call	Nke a bụ mkpọpụta a na-akpọpụta ndị chọrọ inye Kraịst ndụ ha.

Okwu Ofufe Usoro Ekpemekpe Ọdịnala

S/N	Okwu Igbo	Bekee	Mpụtara mkpụrụokwu ndị a
1	dibịa afa	seer/prophet	Onye agwụ mara na-ahụ ọhụ
2	ịchụ aja	Sacrifice	Nke a bụ onyinye mmadụ na-enye arụsị/chi ka o wee nye ya ihe ọ chọrọ.
3	mmụọ	spirit	Mụọ ndị dibia na-ehunyere aja
4	ngụgọ	incantation	Nke a bụ okwu dị iche iche dibịa na-ekwu mgbe ọ na-eme ofufe.
5	ndịichie	ancestors	Ndị nna nna anyị nwụrụ anwụ a na-ehunyere aja.
6	okwu arụsi	shrine	Ebe ofufe e debere ngwa dị iche iche e jị eme ofufe.
7	ịgba afa/ịjụ ese	divination	Nke a bụ usoro ndị ekpemekpe ọdịnala si ebu amụma.
8	onye nchụ aja	priest	Nke a bụ onye na-enye arụsị nri ma na-agwa ndị mmadụ ihe arụsị na-ekwu.
9	ọfọ	sacred staff	E ji ya ezipụta ikike, eziokwu na ikpe nkwụmọtọ.
10	arusị/chi	deity	mmụọ a na-ehunyere ofufe
11	nghụcha	cleansing	Purification from every uncleaness
12	ịgọ mmụọ	invocation of the spirit	Ikpoku mmụọ dị iche iche mgbe dịbia ma ọ bụ okenye na-eme ekpere di ka, ogwugwu Amagu, nne nwaanyị Ijele, Iyi ojii,oliolio.
13	agwụ	spirit of divination	Nke a bụ mmụọ na-ahụ maka amụma
14	egbe mmụọ	spiritual gun	Nke a bụ egbe a na-agba iji zie ozi na mmụọ
15	ekwensu	spirit of war	Nke a bụ mmụọ na-ahụ maka agha ma ọ bụ akpamike.
16	okpesi	a carved wood	Osisi a pịrị apị e ji anọchite anya ndị ichie

4. Ntụcha na Mpụtara Okwu Ofufe Ndị a

Ọ bụrụ na e lee okwu ndị a e ji eme ofufe site n'ugegbe atụtụ nkwukorita okwu agbụrụ na omenala nke Dell Hymes, a gazịghị ahụta ha naanị dị ka nkọwa okwu si kọwapụta ha, kama n'ụdị etu, mgbe na ihe kpatara e ji were arụ ọrụ n'ebe ofufe ndị a ga. Ntụcha ha ga-egosi nke a.

Ekpemekpe Ụka Kraịst

1. Ụkọchukwu/onye nchụ aja
   Ebe: ụlọ ofufe
   Ndị nsonye (participants): ndị bịara inwe ofufe
   Nzipụta: Ọ na-ewube ogo ikike, nsọpụrụ na ikike dị asọ.
   Usoro ọrụ: Ụkọchukwu na-edu ekpere, ngọzị, achụmaja na odudo nsọ. Onye nchụ aja na-eme otu ihe ahụ n'ụzọ ekpemekpe ọdịnala. Ndị ọ bụla na-eji nke ha chọrọ arụ ọrụ n'ihi na ha kwenyere otu ihe.
   Omenala: Naanị ndị a họọrọ ka a na-enye ohere dị etu a.
   Ọdịdị: mkparịta ekpemekpe, aha echichi
2. onyinye/aja
   Ebe: ụlọ ofufe
   Ndị nsonye: Ndị ekpemekpe, ndị nhazi, ndị ụkọ na-agọzị, Chineke ma ọ bụ chi a na-ehunyere dị ka ngosi onye nnara
   Nzipụta: ekele
   Usoro ọrụ: abụ, nkwe, nnakọta, ekpere ekele na arịrịọ
   Omenala: A na-atụ anya ya n'aka ndị ekpemekpe, onye ọ bụla na-eweta okere o nwere iji gosi afọ ojuju na iji nata ihe ọ na-arịọ.
   Ọdịdị: Onyinye nchụaja
3. ekpere/arịrịọ
   Ebe: ụlọ ofufe, ebe niile
   Ndị nsonye: onye ọ bụla
   Nziputa: inwe mmekọrịta, ịgwa Chineke ma ọ bụ mmụọ a na-ekpere okwu
   Usoro ọrụ: ekele, aririo, otito
   Omenala: ndị bịara ofufe na-arịọ chi ha na-ehunyere ofufe ihe ha chọrọ. Tupe ha emee nke a, ha na-ebu ụzọ kelee ekele maka ihe ndị ha natarala.
   Ọdịdị: ekpere ekele, ekpere arịrịọ
4. Mmụọ Nsọ/agwụ
   Ebe: ụlọ ofufe, ebe niile
   Oge: oge ofufe, oge mmụọ bịakwasịrị onye amụma
   Ndị nsonye: ụkọchukwu, onye nchụ aja ma ọ bụ dibịa
   Nziputa: Mmụọ e ji eje ozi
   Usoro ọrụ: mmụọ e ji eje ozi na-abịakwasị onye o ji kwara ngwa ọrụ.
   Omenala: N'ekpemekpe ụka Kraịst, e kwenyere na ọ bụ Mmụọ Nsọ kacha mmụọ niile. Nke a pụtara a ọ bụ site n'ike Mmụọ Nsọ ka ndị nke Kraịst ji eme ihe ọ bụla ha na-eme. N'aka nke ọzọ ndị ekpemekpe ọdịnala kwenyere na ọ bụ agwụ bụ mmụọ na-ahụ maka amụma na ahụm ihe niile zoro ezo.
   Ọdịdị: ike karịrị mmadụ
5. Ndị nsọ/ndị ichie
   Ebe: ebe niile
   Ndị nsonye: ndị ekpemekpe na ezinụlọ
   Nziputa: ndị biri ndụ n'ezi omume bụ lagoro mmụọ
   Usoro ọrụ: nchekwa, ndị na-ebuga Aririo n'aka Chineke.
   Omenala: A na-ehunyere ha ekele na arịrịọ.
   Ọdịdị: ndị biri ezi ndụ
6. Ụlọ ụka/okwu arụsị
   Ebe: ebe ofufe
   Ndị nsonye: ụkọchukwu, dibịa, ndị nchụaja na ndị ekpemekpe
   Nziputa: Ọnọdụ mmụọ a na-ehunyere ofufe
   Usoro ọrụ: ịchọ ndụmọdụ, ikpọku Chukwu ma ọ bụ mmụọ, ichụ aja.
   Omenala: Ebe a na-anọ ehunyere Chukwu ma ọ bụ mmụọ a na-akpere ofufe.
   Ọdịdị: Ebe nzikọrịta ozi
7. Ibu amụma/ịgba afa
   Ebe: ụlọ ofufe, ebe niile
   Ndị nsonye: ndị amụma, dibịa afa, ndị ekpemekpe
   Nziputa: ịmata ihe zoro ezo
   Usoro ọrụ: ikwu a hụrụ na mmụọ

Omenala: ịmata ihe nzuzo ma ọ bụ ihe dị n'ihu
Ọdịdị: nzipụta ihe zoro ezo

8. akụkọ ọgbụgba ama
Ebe: ebe ofufe, ebe niile
Ndị nsonye: ndị otu ekpemekpe, ndị nchụaja
Nziputa: Akụkọ gbasara ihe ọma a natara
Usoro ọrụ: ikwuputa ihe ọma merenụ
Omenala: onye ọ bụla e meere ezi ihe na-ekwuputa ya
Ọdịdị: nkwuputa, ịkpa ama

Mpụtara

E lee anya n'okwu ụfọdụ e depụtara n'elu, a ga-achọpụta na ụfọdụ na-enye otu nghọta n'usoro okpukperichi abụọ ndị a tụlere. A ga-ahụkwa na okwu ndị na-eziputa ihe onye bụ ma ọ bụ ihe onye na-arụ na-ezipụta otu echiche n'usoro ekpemekpe ọdịnala na nke ụka Kraịst n'agbanyeghị na ọ bụghị ofu ụdị mkpụrụokwu ka ekpemekpe abụọ a ji ezipụta echiche ndị ahụ. Atụtụ e ji rụ ọrụ nyere aka ime ka a ghọta ihe ụfọdụ gbasara okwu ndị a dị ka ebe ha na-apụta ìhè, ndị na-eme ihe, ọrụ ha, omenala ha na ụdịdị ha di iche iche. Ihe ọzọ a ga-ahụta bụ na a bịa n'okpukperechi, ndị Igbo kwenyere na o nwere onye ka mmadụ bụ onye ha na-ehunyere ofufe, ya bụ Chukwu. Ha kwenyekwara na onye a ka mmadụ nwere ndị na-ejere ya ozi dị ka ndịiche na mmụọ dị iche iche. Site n'okwu e ji eme ofufe n'ekpemekpe abụọ a tụlere, o doro anya na ọ bụ otu nkwenye a ka usoro ekpemekpe ọdịnala na nke ụka Kraịst na-ezipụta.

5. Nchịkọta Nchọpụta Nchọcha

Na nchọcha e mere, a depụtara ọtụtụ mkpụrụokwu a na-eji arụ ọrụ n'ekpemekpe ọdịnala na nke ụka Kraịst. Site na ntụcha ngwa nchọcha e mere, a chọpụtara na okwu ndị na-eziputa ihe onye bụ ma ọ bụ ihe onye na-arụ na-ezipụta otu echiche n'usoro ekpemekpe ọdịnala na nke ụka Kraịst n'agbanyeghị na ọ bụghị ofu ụdị mkpụrụokwu ka ekpemekpe abụọ a ji ezipụta echiche ndị ahụ. Nchọpụta ọzọ bụ na a bịa n'okpukperechi, ndị Igbo kwenyere na o nwere onye ka mmadụ bụ onye ha na-ehunyere ofufe, ya bụ Chukwu. Ha kwenyekwara na onye a ka mmadụ nwere ndị na-ejere ya ozi dị ka ndịiche na mmụọ dị iche iche. Site n'okwu e ji eme ofufe n'ekpemekpe abụọ a tụlere, o doro anya na ọ bụ otu nkwenye a ka usoro ekpemekpe ọdịnala na nke ụka Kraịst na-ezipụta.

6. Mmechi

Nchọcha a gbalịrị ịtụcha mkpụrụokwu dị iche iche e ji arụ ọrụ n'ekpemekpe ọdịnala na nke ụka Kraịst, site n'iji obodo Nsugbe mee ebe mgbasa ụkwụ. Nke a bụ iji wepụ nghọtahie na-adapụta n'etiti ndị ekpemekpe ọdịnala na ndị ụka Kraịst. Ntụcha a na-egosi na asụsụ ofufe abụghị naanị iji gosi nkwenye ekpemekpe, kama ọ bụkwa usoro nzikọrịta ozi dabeere n'omenala ndị mmadụ ma na-ahazi nsonye, na-egosipụta nkwenye izugbe na njirimara obodo. Site n'ekpere, ngụgọ, ozi, ịgba ama na nzipụta ofufe dị iche iche, ndị nsonye na-agbaso ọdịdị mkpụrụokwu gbadoro ụkwụ n'ihe e ji mara obodo, olileanya na nnọchite mpụtara ebe ofufe.

Nchọpụta na-egosi na usoro nzikọrịta ozi na usoro ekwumokwu a na-ahụ n'asụsụ bụ ihe na-achị mkpakọrịta na-ewere ọnọdụ n'ekpemekpe dị iche iche. Usoro ndị a na-egosi ihe dị mkpa na nsirihụwa obodo a na-eme ekpemekpe na ya. Ihe ọ pụtara bụ na mkparịta ofufe abụghị naanị maka izi ekpemekpe kama ọ bụkwa iji mee ka e nwee udo na njirimara n'etiti ndị okpukperechi dị iche iche. Site n'atụmatụ e ji rụọ ọrụ, nchọcha a na-egosi mkpa ịmụ asụsụ site n'ịdabere n'atụmatụ nkwukọrịta okwu agbụrụ na omenala. Ihe ọmụmụ a na-etinyeso na nchọcha dị adị gbasara sayensị asụsụ mmekọrịta mmadụ na ibe ya site n'igosi na asụsụ ekpemekpe bụ njikọtara asụsụ, omenala na nghọta òtù.

Edensibịa

Anagbogu, P. N., Mbah, B. M, & Eme, C. A. (2010). *Introduction to Linguistics*. Awka: Amaka Dreams Publishers.

Hymes, D. (1964). Introduction: Toward Ethnographies of Communication. Retrieved from https://anthrosource.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1525/aa.1964.66.suppl_3.02a00010

Ofomata, C. O. (2012). *Fundamentals of general linguistics*. Enugu, Nigeria: CIDJAP Press.

Ojiekwe, A. (2020). *Religion in Igbo Society: Continuity and Change*. Owerri: Prime Academic Press.

Okafo, C. U, & Udoka, E. (2012). *Nhazi Asụsụ Igbo maka ule Sinio Sekondiri na Kọleeji, WASSCE, NECO, GCE, JAMB*. A. C. Global Publishing Co. (Nig). Onitsha, Anambra.

Okodo, I. C. (2022). *Culture and identity in contemporary Igbo society*. Nsukka: University of Nigeria Press.